

Δημήτρης Γρηγορόπουλος

Κατά τα ειωθότα, η σοβαρότητα της διαδικασίας εκλογής προέδρου στις ΗΠΑ, είναι αντιστρόφως ανάλογη ως προς τη σπουδαιότητά της για την ίδια τη χώρα, αλλά και την ανθρωπότητα. Η μονομαχία δεν διεξάγεται κυρίως επί των προγραμμάτων και της πολιτικής των υποψηφίων. Εξελίσσεται σε ένα «σόου» όπου κρίνονται απ' την υποκριτική ικανότητά τους, την εικόνα που κατασκευάζουν αυτοί για τον εαυτό τους και για τη ρητορική τους δεξιότητα. Πρωταγωνιστικό ρόλο στην κατασκευή του αρεστού προσώπιου αναλαμβάνουν τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης.

Συνήθως, οι δύο βασικοί μονομάχοι και οι πολιτικές που εκπροσωπούν δεν χαρακτηρίζονται από έντονες αντιθέσεις. Πράγμα που ενισχύει το χαρακτήρα παράστασης της προεκλογικής αντιπαράθεσης, που επικεντρώνεται στις τηλεμαχίες των δύο βασικών διεκδικητών, εξασφαλίζοντας υψηλά ποσοστά τηλεθέασης. Σ' αυτή τη διάσταση περιορίζεται η κοινωνική συμμετοχή στις ΗΠΑ και σε μικρότερο βαθμό και στις άλλες καπιταλιστικές χώρες. Οι μεγάλες προεκλογικές συγκεντρώσεις, ελληνικού τύπου, θεωρούνται γραφικότητα και βαλκανικός αναχρονισμός. Αν και στην προκειμένη περίπτωση υπάρχουν σημαντικές διαφορές στα πιστεύω του Ν. Τραμπ και της Χ. Κλίντον, αλλά ίσως και εξαιτίας τους, η διαμάχη επικεντρώθηκε σε «παραμετρικές» προσωπικές αντιλήψεις και «σκανδαλώδεις συμπεριφορές του Ν. Τραμπ και όχι στην τάση εθνοκεντρικής αναδίπλωσης που εκφράζει, η οποία δεν φαίνεται να συνάδει με τον «αυτοκρατορικό» (αν και αμβλυμένο) χαρακτήρα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ και τον επεκτατισμό των πολυεθνικών μονοπωλίων.

Έτσι, στο επίκεντρο της προεκλογικής εκστρατείας τέθηκε η σεξιστική συμπεριφορά του Ν. Τραμπ, οι απαξιωτικές δηλώσεις του για τις γυναίκες, η αντίθεσή του στις αμβλώσεις και η θέση του για τιμωρία των γυναικών που προχωρούν σε διακοπή κύησης. Η αξιοποίηση του σεξισμού του Ν. Τραμπ κορυφώθηκε με την αποκάλυψη καταγγελιών σεξουαλικής παρενόχλησης, συνήθη πρακτική απαξίωσης πολιτικών στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Του προσάπτεται κατά κόρον η θρησκοληψία και η εχθρότητα στους μουσουλμάνους, η ξеноφοβία και ακροδεξιός εθνικισμός, γνωρίσματα που τον χαρακτηρίζουν βέβαια, ενώ υποβαθμίζεται η θέση του για άμβλυνση του ρόλου του «παγκόσμιου χωροφύλακα» που έχουν αναλάβει οι ΗΠΑ. Το επιτελείο της Χ. Κλίντον και τα μέσα, επιχειρούν το τελειωτικό χτύπημα κατά του Ν. Τραμπ συνδέοντας τη φιλική στάση του απέναντι στον Β. Πούτιν με υποκλοπές Ρώσων χάκερ εις βάρος του Δημοκρατικού Κόμματος. Δηλητηριασμένο βέλος κατά του Ν. Τραμπ αποτελεί και η κατηγορία ότι προσβάλλει το θεσμό της δημοκρατίας με τη δήλωσή του «ότι δεν δεσμεύεται να αναγνωρίσει το αποτέλεσμα της κάλπης», επειδή εκατομμύρια πολίτες έχουν εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους, χωρίς να έχουν δικαίωμα ψήφου.

Εθνικός προστατευτισμός και ολοκληρωτικός καπιταλισμός

Η επικέντρωση της εκλογικής αναμέτρησης στις ΗΠΑ στη «σκανδαλώδη» ζωή του Ν. Τραμπ και στην προάσπιση ή καταδίκη του «πολιτικά» ορθού και των ταυτοτικών ομάδων (μουσουλμάνοι, Μεξικάνοι, μαύροι, γυναίκες που πραγματοποιούν άμβλωση ή αντιμετωπίζονται σεξιστικά, ομοφυλόφιλοι, ετερόθρησκοι, αριστεροί), σκόπιμα κατά βάση, συσκοτίζει την κυρίαρχη ενδοαστική αντίθεση που διασχίζει τα πολιτικά προγράμματα Χ. Κλίντον και Ν. Τραμπ. Η εκλογική αντιπαράθεση Χ. Κλίντον και Ν. Τραμπ αντανακλά την οξεία διαπάλη τμημάτων του κεφαλαίου.

Η ισχυρότερη και πλειοψηφούσα μερίδα των μονοπωλίων τάσσεται υπέρ του διαρκούς επεκτατισμού στην εσωτερική και εξωτερική σφαίρα, στο οικονομικό, κοινωνικό, στρατιωτικό και πολιτικό πεδίο. Αλλά εσωστρεφή τμήματα τάσσονται υπέρ του προστατευτισμού της εθνικής αγοράς και εθνικής εργασίας και υπέρ του περιορισμού του ρόλου του διεθνούς χωροφύλακα, που έχουν επωμιστεί με αυξομειώσεις οι ΗΠΑ, απ' την εποχή του ψυχρού πολέμου.

Την πρώτη, ηγεμονική τάση υποστηρίζει η Χ. Κλίντον, της δεύτερης θιασώτης είναι ο Ν. Τραμπ. Η ηγεμονική τάση κινείται στη λογική του σύγχρονου καπιταλιστικού σταδίου, του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Προωθεί τον επεκτατισμό του κεφαλαίου στο εσωτερικό με χρηματοδοτική χαλάρωση (πλασματικό κεφάλαιο) που έχει εκτινάξει το χρέος υπέρ τα 16 τρισ. δολάρια, περιορίζει περαιτέρω την κοινωνική πρόνοια, προωθεί συστηματικά την ελαστική εργασία, υπερεκμεταλλεύεται την εργασία των ξένων, ιδίως Μεξικανών. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Μ. Ομπάμα, παρά τις παχυλές ελπίδες που δημιούργησε, κατά μικρό περιέστειλε τη στρατιά των ανασφάλιστων στις ΗΠΑ.

Στο εξωτερικό, μετά την ιστορική κατάρρευση του «υπαρκτού» σοσιαλισμού, οι ΗΠΑ υπηρέτησαν την εξωτερική τάση επεκτατισμού των μονοπωλίων, αναδιανομής σφαιρών επιρροής και όχι νεοαποικιοκρατικής προσάρτησης εδαφών, που κυρίως είναι γνώρισμα του ιμπεριαλιστικού σταδίου. Αυτή η ιμπεριαλιστική επέμβαση εκκίνησε απ' το διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας σε αγαστή συνέργεια των ΗΠΑ με τη Γερμανία και άλλων χωρών - μελών της ΕΕ, επεκτάθηκε στη στρατιωτική εισβολή στο Αφγανιστάν και δύο φορές στο Ιράκ με πρόσχημα την ασφάλεια απ' την ασύμμετρη τρομοκρατική απειλή και τον εκδημοκρατισμό - εξανθρωπισμό των καθεστώτων αυτών των χωρών. Ακολούθησε επί Ομπάμα και Κλίντον η στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη με συνεργούς πάλι ΕΕ-ΗΠΑ, η υποκίνηση εμφυλίου πολέμου στη Συρία, με ενίσχυση απ' τις ΗΠΑ, ΕΕ και τους ομόθρησκους Σαουδάραβες της εξέγερσης κατά του καθεστώτος Άσαντ, που πυροδότησε την αντεπέμβαση της Ρωσίας, του Ιράν, της Χεζμπολάχ, γενικά του σιιτικού στοιχείου και των Κούρδων Πεσμεργκά.

Δεύτερο γνώρισμα των ιμπεριαλιστικών πολέμων στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού αποτελεί η διεξαγωγή τους από αέρος, ενώ η καθοριστική χερσαία επέμβαση αναλαμβάνεται από φίλιες τοπικές ή γειτονικές δυνάμεις. Τρίτο σε αντιδιαστολή με τα πραξικοπήματα που ανέτρεπαν δικτατορικά - αυταρχικά, αλλά και προοδευτικά αριστερά καθεστώτα, αντικαθιστώντας τα με εφεδρικούς πραξικοπηματίες, στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό πραγματοποιείται αλλαγή καθεστώτος, με εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικοφανούς καθεστώτος. Τουλάχιστον, αυτή είναι η κυρίαρχη κατεύθυνση. Την πολιτική αυτή εγκαινίασε στο Ιράκ ο Μπους ο νεότερος, για να την ενισχύσει ο Ομπάμα στη Συρία, ενώ την ευθύνη μοιράζεται ως υπουργός Εξωτερικών και η Χ. Κλίντον, ιδιαίτερα για την επέμβαση στη Λιβύη και τη δολοφονία του Μ. Καντάφι.

Τα ισχυρότερα και πολυαριθμότερα πολυεθνικά πολυκλαδικά μονοπώλια πριμοδοτούν με ζέση τη Χ. Κλίντον που αναφανδόν προασπίζεται τα συμφέροντά τους στο εξωτερικό και το εσωτερικό των ΗΠΑ. Έχουν απεναντίας, εξαπολύσει πόλεμο κατά του εσωστρεφούς εθνικισμού του Τραμπ εμφανίζοντας με ενορχηστρωτές τα ΜΜΕ και το επιτελείο της Χ. Κλίντον, στις εθνικιστικές, σεξιστικές και ξενοφοβικές προκαταλήψεις του.

Ωστόσο, ιδιαίτερα σε συνθήκες κρίσης, η τάση εθνικού προστατευτισμού στο οικονομικό, κυρίως αλλά και πολιτικό, πολιτιστικό επίπεδο, δεν αποτελεί ιδιορρυθμία ενός εκκεντρικού Τραμπ, αλλά τάση που αναπτύσσεται ανταγωνιστικά και ως αντίδραση στην ένταση της ανισόμετρης ανάπτυξης υπέρ των πιο επεκτατικών ολοκληρωτικών καπιταλισμών, στην επέκταση της παγκοσμιοποίησης με πρωταγωνιστή το πολυεθνικό - πολυκλαδικό και το γιγαντωμένο 9σε μεγάλο βαθμό πλασματικά) χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο, στην υπερσυγκέντρωση του πλούτου αφού το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού ελέγχει το 90% του παγκόσμιου πλούτου, στις πολυεθνικές που αναπτύσσουν τον επεκτατισμό τους σε ανεπτυγμένες οικονομίες εντάσεως κεφαλαίου εργασίας, στις επεκτεινόμενες καπιταλιστικές ολοκληρώσεις (ΕΤΑ, ΤΤΙΡ κ.ά.), στους ιδιότυπους (όπως προαναφέραμε) πολέμους του ολοκληρωτισμού για εξασφάλιση αγορών,

φθηνών πρώτων υλών και υποαμειβόμενης εργασίας, με κοινό γνώμονα την αντιρρόπηση της πτώσης του ποσοστού κέρδους, που ενισχύεται απ' το 2000, μετά την αυξημένη κερδοφορία της δεκαετίας του '90.

Στην τάση λοιπόν ανάπτυξης της παγκοσμιοποίησης στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό αναπτύσσεται αντιθετικά και μια ενδοαστική τάση προστατευτισμού και «από-παγκοσμιοποίησης», η οποία ενισχύεται, αν και παραμένει δευτερεύουσα ως προς τον παγκοσμιοποιητικό χαρακτήρα του ολοκληρωτικού καπιταλισμού.

Συγκεκριμένα: Ο Ν. Τραμπ διεκδικεί την προεδρία των ΗΠΑ έχοντας επιλέξει ως ένα απ' τα βασικά του συνθήματα τη στροφή στα αμερικανικά προϊόντα ενώ τα συνδικάτα αγωνίζονται για τον περιορισμό εισαγωγής προϊόντων της Κίνας. Αυτή η εκστρατεία εξελίσσεται παράλληλα με ένα κύμα ρατσιστικών επιθέσεων εις βάρος των μη νόμιμων μεταναστών και μειονοτήτων, που απειλούν τη φυλετική και ηθική καθαρότητα των Αμερικανών. Αυτή η τάση υιοθετείται από ισχυρές πολιτικές και κρατικές δυνάμεις στον πόλεμο εναντίον ξένων επιχειρήσεων, όπως η Volkswagen και η Deutsch Bank, που διεκδικούν εκτεταμένο μερίδιο απ' την πίτα της εσωτερικής αγοράς των ΗΠΑ.

Το φαινόμενο αυτό δεν αποτελεί βέβαια ιδιαιτερότητα των ΗΠΑ ούτε κάποιων περιφερειακών χωρών με υποβαθμισμένη εθνική κυριαρχία, όπως οι χώρες - μέλη της ΕΕ στην Ανατολική Ευρώπη ή στα Βαλκάνια. Αναπτύσσεται ισχυρά στις μητροπόλεις του καπιταλισμού. Στην ΕΕ ενισχύεται σταθερά η προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών σε κρίσιμους και στρατηγικής σημασίας τομείς της οικονομίας, όπως είναι η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες, η αεροναυπηγική, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, αλλά και ο τραπεζικός κλάδος, που έχει περιέλθει σε δυσμενή ανταγωνιστική θέση έναντι των ανταγωνιστών απ' την άλλη πλευρά του Ατλαντικού.

Ανάλογα φαινόμενα εμφανίζονται και στις άλλες μεγάλες δυνάμεις, είτε ανήκουν στις παραδοσιακές μητροπόλεις του καπιταλισμού είτε συγκαταλέγονται στις λεγόμενες αναδυόμενες οικονομίες. Η Ρωσία υποστηρίζει σθεναρά επιχειρήσεις - γίγαντες, όπως η ενεργειακή Gazprom και η βιομηχανία όπλων, μη διστάζοντας να συγκρουστεί με άλλες ισχυρές χώρες, προκειμένου να προωθηθούν τα προϊόντα και η δραστηριότητά τους σε ευρύτατο πεδίο. Ακόμη που δυναμικά εκδηλώνεται η τάση ενίσχυσης των «εθνικών πρωταγωνιστών» στον κινεζικό καπιταλισμό, πράγμα εύλογο σε μίαν κοινωνία με παραδοσιακά ισχυρό παρεμβατικό ρόλο του κράτους.

Σε παρεμφερή κατεύθυνση κινείται η ιαπωνική οικονομία όπως αποδεικνύουν τα περίφημα «Αμπενόμικς», δηλαδή, η σχεδόν άνευ όρων και επ' αόριστον στήριξη των εγχώριων βιομηχανικών ομίλων ώστε με την ισχυρή θέση τους στην εθνική αγορά αλλά κυρίως στις διεθνείς αγορές να διασφαλίζεται έστω και μειωμένη πλέον η παραδοσιακή στις ιαπωνικές επιχειρήσεις κοινωνική ειρήνη. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο εθνικισμός και ο προστατευτισμός δεν εμφανίζονται μόνο ή κυρίως σε αναπτυσσόμενες ή υπανάπτυκτες οικονομίες ως αναχρονιστική αντίδραση στην παγκοσμιοποίηση. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) η πλειοψηφία των προστατευτικών μέτρων προωθείται στις πιο αναπτυγμένες χώρες που ανήκουν στην ομάδα των G20.

Ισχυρή μερίδα της αστικής τάξης, ιδίως αυτή που δραστηριοποιείται στην εθνική αγορά όλο συχνότερα και εντονότερα αποζητεί την ασφάλεια της εθνικής βάσης προκειμένου να επιβιώσει στο περιβάλλον του άγριου και εντεινόμενου ανταγωνισμού στο πλαίσιο βέβαια του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Αυτή η αστική μερίδα εκμεταλλεζόμενη τη σχετικά αδύναμη παρέμβαση της εργατικής τάξης και των πολιτικών εκφραστών της, συμμαχεί και ηγεμονεύει σε μεγάλα τμήματα των υποτελών τάξεων, που εύλογα διακατέχονται από το φόβο υποβάθμισης της εθνικής οικονομίας άρα και της απώλειας θέσεων εργασίας και της συρρίκνωσης του εισοδήματός τους.

Εθνικιστική και Ξενοφοβική Δεξιά

Πολιτική έκφραση αυτής της κοινωνικής συμμαχίας αποτελεί η συντηρητική και ξενοφοβική Δεξιά (Τραμπ, Λεπέν, Φάρατζ, Εναλλακτική στη Γερμανία κ.ά.), αλλά και η ακροδεξιά και φασιστική δεξιά (Jobbik στην Ουγγαρία, Attack στη Βουλγαρία, Χρυσή Αυγή στην Ελλάδα κ.ά.). Έκφραση αυτής της πολιτικής που ηγεμόνευσε και εργατολαϊκές αντιστάσεις υπήρξε το Brexit. Αυτά τα πολιτικά ρεύματα αμφισβητούν και βασικές πλευρές της ΕΕ, όπως το νόμισμα. Αλλά και νέα φιλόδοξα εγχειρήματα «υπερολοκλήρωσης», όπως η TTIP, αντιμετωπίζουν δυναμικές αντιδράσεις όχι μόνον από τις υποτελείς τάξεις αλλά και από σημαντικές αστικές πολιτικές δυνάμεις που πρόβαλαν σοβαρά προσκόμματα πρόσφατα στις διαπραγματεύσεις για την πραγματοποίησή της στη Γαλλία, τη Γερμανία, την Αυστρία και άλλες χώρες – μέλη της ΕΕ. Αντίδραση στη σκλήρυνση του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού στον εθνικό και διεθνή χώρο αποτελεί και η αναζωπύρωση των αυτονομιστικών κινημάτων στην Ισπανία, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στο Βέλγιο.

Ο εθνικισμός – προστατευτισμός τύπου Τραμπ και λοιπών παρά τον φαινομενικό ριζοσπαστισμό κατά του «κατεστημένου» και της κυρίαρχης αστικής γραμμής δεν προοιωνίζονται τα καλύτερα, αλλά τα χειρότερα για τα λαϊκά στρώματα. Στην πραγματικότητα, επιδιώκουν αναβάθμιση της αστικής τάξης της χώρας τους ή ιδιαίτερα πληττόμενων κλάδων της στο διεθνή ανταγωνισμό. Αυτός ο στόχος εν μέρει μόνον επιτυγχάνεται, αφού στο σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό λόγω αλληλεξάρτησης των οικονομιών ο δραστικός περιορισμός των εξαγωγών μιας χώρας σε μian άλλη αναπόδραστα θα συνεπιφέρει περιορισμό και των εξαγωγών της δεύτερης. Οι λεονταρισμοί του Τραμπ και της Κίνας ειδικά θ' αποτελέσουν μπούμεραγκ, αν η ηγεσία της απαιτήσει ρευστοποίηση των αμερικανικών ομολόγων που έχει στα θησαυροφυλάκιά της απαίτηση που αν ικανοποιηθεί, θα συνεπιφέρει έντονους τριγμούς στην αμερικανική οικονομία.

Εξάλλου, ο σύγχρονος προστατευτισμός δεν οδηγεί σε απομονωτισμό όπως το δόγμα Μονρόε (1817-25) στις ΗΠΑ. Απλώς αναδιατάσσει τις διεθνείς σχέσεις και συμμαχίες της αστικής τάξης μιας χώρας προς όφελός της, στην καλύτερη περίπτωση με κάποια ψυχία ωφέλειας για τα λαϊκά στρώματα. Αλλά και αυτά τα ωφελήματα είναι αβέβαια. Για παράδειγμα, ο «πολιτικός έρωτας» του Τραμπ με τον Πούτιν δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα ωφελήσει και την αστική τάξη των ΗΠΑ, λαμβανομένης υπόψη και της υποβάθμισης των σχέσεων των ΗΠΑ με τους παραδοσιακούς συμμάχους τους. Ενώ για τα λαϊκά στρώματα η κατάσταση, τουλάχιστον στον τομέα των δικαιωμάτων θα επιδεινωθεί με δεδομένη την αυταρχικότερη διακυβέρνηση των εθνικιστών. Μόνον η αντικαπιταλιστική ανατροπή μπορεί να εξασφαλίσει την κυριαρχία και τον αυτοπροσδιορισμό του έθνους των εργαζομένων, έξω απ' τους ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς.

Η πιο ήπια και πιο επιθετική μορφή του οικονομικού εθνικισμού

Ούτε ο «αριστερός» κείνσιανισμός ούτε ο οικονομικός εθνικισμός μπορούν να υποκαταστήσουν τη νεοφιλελεύθερη διαχείριση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη νεοφιλελεύθερη πολιτική, την παγκυριαρχία των αγορών, την «καπιταλιστικοποίηση των πάντων». Χωρίς αυτή την πολιτική δεν μπορεί να αυξάνει την αποσπώμενη υπεραξία, για να αντirroπεί την πτωτική τάση κέρδους που προκαλεί η αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου. Βελτιώσεις για το λαό, οριακές και ανακαλούμενες μόνο σε συνθήκες οριακής ανόδου, μπορούν να υπάρξουν.

Οικονομικός προστατευτισμός μόνο για ορισμένους κλάδους μπορεί να υπάρξει γιατί ό,τι κερδίζει μια οικονομία απ' τον περιορισμό των εισαγωγών θα ισοφαρίζεται απ' τον περιορισμό των αντίστοιχων εξαγωγών της. Ο οικονομικός προστατευτισμός είναι βιώσιμος σε τομείς παραγωγής όπου μια οικονομία έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα ποσοτικής και ποιοτικής ανάπτυξης. Τυπική περίπτωση οι δυνατότητες αγροτικής ανάπτυξης στην Ελλάδα.

Η χώρα μας από εξαγωγική αγροτική οικονομία υποβαθμίστηκε σε εισαγωγική. Απεναντίας, είναι

δογματική αντίληψη εθνικής αυτάρκειας η παραγωγή σε κλάδους, όπου οι εισαγωγές θα κοστίζουν λιγότερο. Στο σύγχρονο καπιταλισμό εύλογα υπάρχουν ή και εντείνονται οι προστατευτικές τάσεις, όταν η ανισομετρία αναπτύσσεται υπερβολικά. Δεν είναι παράδοξο εθνικιστές ιδιαίτερα πολιτικοί, όπως ο Τραμπ και η Λεπέν, να επιδιώκουν άμβλυνση της ανισομετρίας.

Ουτοπία και εθνικιστική δημαγωγία αποτελεί η καλλιέργεια του μύθου της εθνικής αυτάρκειας, σε μια εποχή προωθημένης παγκοσμιοποίησης και ανεπτυγμένου διεθνούς καταμερισμού.

Ο οικονομικός εθνικισμός μπορεί να προσλάβει μια πιο ήπια και μια πιο επιθετική μορφή. Η θέση του Τραμπ για την ανάγκη οι ΗΠΑ να εγκαταλείψουν το ρόλο του διεθνούς χωροφύλακα και ότι οι ΗΠΑ σε συνεργασία του Πούτιν μπορούν να σβήσουν τις πολεμικές φωτιές ώστε να επικεντρωθούν στα του οίκου τους, αν είναι ειλικρινής, μπορεί να συμβάλει στη διεθνή συνεργασία και την ειρήνευση. Είναι απίθανο όμως το κεφάλαιο να συμβιβαστεί με μια πολιτική αναδίπλωσης σε μια εποχή υπεραναπτυσσόμενης παγκοσμιοποίησης.

Ωστόσο, ο οικονομικός εθνικισμός μπορεί να προσλάβει και επιθετική μορφή. Να νοείται ως ανάγκη και θεμιτός στόχος ενός κυρίαρχου έθνους - κράτους να επεκτείνει την οικονομική και πολιτική εμβέλειά του, για να εξασφαλίζει ανάπτυξη, ευημερία, δύναμη και δόξα. Αυτή ήταν η στάση των ιμπεριαλισμών στο προηγούμενο στάδιο. Σε μια εποχή που η αλληλουχία και αλληλεξάρτηση των ιμπεριαλιστικών οικονομιών και κρατών δεν ήταν ιδιαίτερα ισχυρή, οι μεν επιδίωκαν την εξόντωση των δε, για την εξασφάλιση παγκόσμιας κυριαρχίας και αναδιανομής της γης. Παραδειγματικά, η Γερμανία εξαπέλυσε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο για να αποκαταστήσει την τραυματισμένη εθνική περηφάνια της, να ανακτήσει και να κατακτήσει εδάφη, να επιβάλει την παγκόσμια οικονομική και πολιτική κυριαρχία του γερμανικού έθνους.

Στην εποχή μας η ανάγκη του κεφαλαίου να υπερβαίνει τις εγγενείς αδυναμίες του με αδιάπτωτη εθνική και διεθνή ανάπτυξη της κυριαρχίας του αποτελεί την κινητήρια δύναμη των πολέμων του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Η μορφή ενός «εν μέρει» παγκόσμιου πολέμου έχει παραδειγματικά πραγματοποιηθεί στη Συρία.

Η επέκταση των πολυεθνικών, η παγκοσμιοποίηση, η αλληλουχία της διεθνούς οικονομίας, ο κίνδυνος πυρηνικού ολοκαυτώματος αποτελούν βάσιμη, όχι όμως και αναγκαία, συνθήκη για την αποφυγή του.

Δημοσιεύθηκε στο [PRIN](#), 29.10.2016